

DIŞ YARDIMLARIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bahar KOÇ¹

Özet:

Bu çalışmada dış yardımların ekonomik büyüme üzerine etkisi Türkiye için analiz edilmiştir. Çalışmada veri seti olarak 1961-2014 dönemi alınmıştır. Dış yardımlar ve ekonomik büyüme verileri Dünya Bankası veri tabanından yıllık olarak alınmıştır. Çalışmada ADF ve PP birim kök testleri yapılmıştır. Daha sonra Granger nedensellik testi kullanılarak dış yardımların ekonomik büyüme üzerine bir nedensellik ilişkisinin olup olmadığı analiz edilmiştir. Uygulama sonuçlarına göre dış yardımların ekonomik büyüme üzerinde etkisi vardır.

Anahtar Kelimeler: Dış Yardım, Ekonomik Büyüme, Granger Nedensellik Testi

JEL Kodu: F35, O10, F63, C01

THE EFFECT OF FOREIGN AID ON ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF TURKEY

Abstract:

In this process, the effect on growth of external assistance was analyzed for Turkey. 1961-2014 period is taken as the data set in the process. Foreign aid and economic growth data are taken annually from the World Bank database. ADF and PP unit root tests were performed in the process. Then using Granger causality test was analyzed whether there is a causal relationship of foreign aid on economic growth. According to the results of foreign aid on economic growth.

Keywords: Foreign Assistance, Economic Growth, Granger Causality Test

JEL Codes: F35, O10, F63, C01

¹ Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.yazar İktisat Yüksek Lisans Öğrencisi,
baharkoc55@gmail.com

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerin çeşitli amaçlarla az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yaptığı katkı, bağış, borç, kredi ve olumlu etkiler dış yardımları oluşturur. Dış yardımların yardım alan ülkelere yararı olduğu gibi yardım yapan ülkelere de yararları vardır. Günümüzde milyarlarca dolarlık bir potansiyele sahip olan dış yardımlar aşağı yukarı yetmiş senedir varlığını git gide artırarak devam ettirmektedir. Dış yardımların temel hedeflerinden birisi ekonomik büyümeye katkı sağlamak ve hızlandırmaktır. Aynı zamanda ekonominin büyümesi ve bu sürecin hızlanması aşamasında da dış yardımlar oldukça etkilidir. Ülke ekonomilerinin büyümesinde dış yardımların olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkilerinin var olduğu da çeşitli çalışmalarla ileri sürülmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin ekonomik büyümesi ile dış yardımların ilişkisi 1961-2014 yılları için analiz edilmiştir.

Bu çalışma 6 bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde kavramsal olarak dış yardım ve nedenleri anlatılmıştır. 2. Bölümde dış yardımların önemi üzerinde durulmuştur. 3. Bölümde dış yardımın ekonomik büyüme ile ilişkisi açıklanmıştır. 4. Bölümde literatür taraması tablo halinde verilmiştir. 5. Bölümde veri seti ve ekonometrik yöntem anlatılmıştır. 6. ve son bölümde ise çalışmanın uygulama sonuçları anlatılıp çalışma tamamlanmıştır.

1.KAVRAMSAL OLARAK DIŞ YARDIM

Bir ülkeye ya da uluslararası bir kuruluşu sosyal eşitlik, demokrasi ve insan haklarında iyileşme, iktisadi veya sosyal kalkınmayı teşvik, acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılama gibi amaçlarla, bir ülke yada uluslararası bir kuruluşun verdiği bağışlar, borçlar ve krediler dış yardım olarak tanımlanmaktadır (Akça ve Esengün, 2004: 82).

1.1.Dış Yardım Nedenleri

Yardım yapan ülkeler açısından dış yardımın nedenlerini değerlendirecek olursak; yapılan araştırmalara göre dış yardımları, bir ülkenin başka bir ülkeye tamamı ile karşılıksız amaçlarla yapılan bir bağış olarak nitelendirilebilir. Ancak bu şekilde nitelendirmek yerine siyasi, iktisadi, savunma, insani ve ahlaki çeşitli sebeplere dayanan kompleks bir dış politika aracı olarak tanımlanabilir (Akça ve Esengün, 2004: 82).

Ülkeler yardım edeceği ülkeyi seçerken bu kompleks araçlarından ayrı olarak farklı yaklaşımlar da öne sürmektedirler. Almanya ve Finlandiya'nın yardım edecekları ülkeleri belirlerken insan haklarına saygı ve ülkelerin politik durumlarını belirleyici etken olarak göstermeleri bu duruma bir örnektir (TİKA, 2013: 13-14).

Yardımlar 4'e ayrılır. Bunlar;

- ❖ Ekonomik nedenli yardımlar,
- ❖ Politik nedenli yardımlar,
- ❖ Savunma(Güvenlik) nedenli yardımlar,
- ❖ İnsani ve Ahlaki nedenli yardımlar.

Dış yardım yapan ülkelerin, yardımda bulunmalarındaki ana etkenlerden birisi ekonomik faktörlerdir. Gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yardım etmesi sadece yardım alan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkenin değil, her iki tarafında (gelişmiş ülke - az gelişmiş/gelişmekte olan ülke) ekonomik kar elde edeceğini göstermektedir. Bir yandan gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler aldıkları yardımlarla kalkınmayı amaçlarken, diğer bir taraftan gelişmiş ülkeler kalkınmalarına yardım ettikleri bu ülkeler ile uluslararası ticaret birliği oluşturarak refah seviyelerini daha da artırmayı amaçlamaktadırlar. Bu sebeple yardım yapan ülke, dışarıdan ucuz iş gücü, ulaşım ve hammadde imkanı ile dış ticaret hacminin büyümesi imkanına ulaşır (Akça ve Esengün, 2004: 83).

Dış yardımların insani bir yönü bulunmaktadır fakat bunun yanı sıra politik tarafları da ağır basmaktadır. Politik amaçlar güden yardım yapan ülkelerin, yardım edeceği ülkeye kendi karar vermesi, yardımları kendi isteği yönünde kullanacağını bir göstergesidir. Böylelikle dış yardımın aynı zamanda pozitif algının tesisini hedeflediğini ortaya koymaktadır (Akçay, 2012: 24).

Ülkeler dış yardım faaliyetlerinde bulunurken tek gayelerinin yardım yapmak olmadığı bilinmektedir. Ülkeler bu yardım faaliyetlerinde bulunurken kendi şahsi hedeflerine uygun politik ortamı hazırlamaya yönelik alt yapı çalışmalarını da sürdürmüş olmaktadır. Ancak yardımların temel amacının yoksulluk problemini çözmek olduğu bilgisini yayımlayan Avustralya kendi şahsi menfaatleri doğrultusunda hizmet ettiğini de dile getirmiştir (TİKA, 2013: 14).

Gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ekonomik katkıda bulunurken, diğer bir taraftan da bu ülkelerin jeopolitik konumlarından yararlanarak, şahsi menfaatlerini kontrol altına almaya çalışmaktadırlar. Böylelikle yardım yapan ve yardım alan ülkeler arasında siyasi bir beraberlik amaçlanmaktadır (Akça ve Esengün, 2004: 86).

Ülkelerin dış yardım yapmalarındaki bir başka neden ise savunma yönlü yardımlardır. Bu yardımlar ülkeler arası çıkar çatışmalarını teşvik etmek gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Dolayısıyla oluşabilecek sıcak çatışmalar ve buna bağlı olarak askeri desteğin sistematik olarak düzenlenmesi için çalışma üniteleri yapılmıştır. “Demokrasi, Çatışma ve İnsani Yardım Bürosu’na” sahip olan Amerikan yardım kuruluşu USAID ve “Çatışma-Çatışma Sonrası İş Birliği Bölümü” olan İsviçre Uluslararası Kalkınma Ajansı bu duruma birer örnek teşkil etmektedir (Akçay, 2012: 155).

“Amerika Birleşik Devletleri’nin dış yardımları belirli şahsi öncelikleri üzerine kurulmuştur. Örneğin, dünyadaki kalkınma ve istikrar Amerika menfaatleri baz alınarak teşvik edildiği gibi bunun yanında Amerika’nın 3. dünya ülkeleri üzerinde güvenlik çıkarları olduğu da bilinmektedir. Bu öncelikler sayesinde Rusya ve Çin güdümlü girişimlere karşı gelişmekte olan ülkeleri güçlendirmek amacıyla Amerika bu ülkelere mühimmat, silah, çeşitli araç ve gereçler gibi teknik destekler sağlamıştır.

Amerika’nın 1969’da 3,5 milyar dolarlık silah transfer hacmi vardır. Bu rakam 1978 yılında 6,7 milyara kadar artmıştır. Artan bu yardımların %80’inin Asya ve Ortadoğu’da ki gelişmekte olan ülkelere yönünde yaptığı bilinmektedir.” (Saray, 2014: 10)

Genellikle iktisadi, siyasi ve savunma yönlü nedenlerle dış yardım yapılmaktadır. Ancak istisnai durumlarda insani güdüler içeren vicdani yardımlarda yapılmaktadır. Bu yardımlar insani ve ahlaki nedenli yardımlardır. Savaş mağdurları ve afetzedelerle ilgilenmek, yoksulluk ve insan hakları ihlalleri gibi durumları yok etmeye ya da azaltmaya yönelik yapılan yardımlar bu duruma birer örnektir (Sogge,2003).

Son olarak yardım alan ülkeler açısından dış yardım nedenlerini açıklayacak olursak;

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler çeşitli sebeplerden dolayı hedeflenen kalkınma seviyesine ulaşamamışlardır. Bu sebepler;

- ❖ Yatırım eksikliği,
- ❖ Tasarruf yetersizliği,
- ❖ Dış ticaret açıklarıdır.

Hedeflenen kalkınma seviyesine ulaşabilmek için yardım yapan gelişmiş ülkelere çeşitli kaynaklara ihtiyaç vardır. Bütçe açıklarının giderilmesi, ekonomik istikrarı sağlama ve himaye etme, büyük ölçekli yatırımların finansmanı, dış borçların yeniden finansmanı, olağanüstü durum harcamalarının karşılanması, endüstrileşmenin ihtiyacı olan sermaye, iş gücü gibi gereçlerin ve teknik bilginin finansmanları içinde dış yardımlara ihtiyaç duyulmaktadır (Evgin, 2000: 1-2).

2.DIŞ YARDIM NEDEN ÖNEMLİDİR?

İktisadi alanda az gelişmiş ve kalkınma oranı düşük olan ülkelerde üretim faktörlerinden birisi olan sermaye eksiktir ve çoğunlukla katı sermaye piyasaları bulunmaktadır. Bu nedenle sermayenin kirası fazladır.

Bazı üretim alanlarında yatırım yapmak ciddi ölçüde karlı olsa da, bazı nedenlerden dolayı üretkenliğe geçiş zamanı uzayabilmektedir. Örneğin yatırım yapılacak olan alanlarda üretimin yapılabilmesi için alt yapı yatırımlarının tamamlanması gerekmektedir.

Ekonomik büyüme ve kalkınma modellerinde de dış yardımlara yer verilmiştir. Bu sebeple dış yardımların önemi bu modeller içerisinde de incelenebilir.

Ekonomik büyüme ve kalkınma modellerinin en önemlilerinden birisi Harrod-Domar Modelidir. Bu modele göre, büyümenin ana etkeni yatırımlardır. Model’de tasarruf, gelir, yatırım ve üretim arasında oluşturulacak dengeli, gelişmiş ekonomilerde tam istihdam seviyesini gerçekleştirmek için ortaya çıkartmıştır (Başak, 1977: 20). Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınma problemlerini çözmek, modelin temel amacı

değildir ancak bazı iktisatçılar için Harrod-Domar Modeli önemli bir kuramsal dayanak oluşturmuştur. Çünkü bu iktisatçılar dış yardımların ekonomik kalkınma için gerekli bir etken olduğunu düşünmektedirler.

Dış yardımlara önem veren ekonomik büyüme ve kalkınma modellerinin diğer bir tanesi “Güçlü İtiş Kuramıdır”. 2.Dünya Savaşı sonrasında Doğu Avrupa Medeniyetleri ile alakalı yapılan çalışmada ortaya çıkarılan bu modeli Rosenstein Rodan geliştirmiştir.

Rosenstein Rodan bu modelde gelişmekte olan ülkelerin iktisadi kalkınmada etkili bir adım atmaları için sanayileşmenin şart olduğunu ve oluşacak pozitif dışsallıklar ile dünya ekonomisinin de pozitif yönde etkileneceği sonuçlarına varmıştır. Rodan bu sonuçlara ulaşırken üretim, talep ve sermaye miktarının azlığından yola çıkmıştır (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 58).

Güçlü İtiş Kuramına göre, dış yardımları dönem dönem arttırmak, kalkınma hızını eskiye nazaran arttıracaktır. Kuram büyümeyi yavaşlatıcı tikanıklığın ortaya çıkmayacağı görüşüne dayanmaktadır (Başak, 1977: 21). Ekonomik büyümeye katkı sağlayan kalkınma yatırımlarının finansmanının zor olması sebebiyle dış kaynaklara ihtiyaç vardır.

Bir diğer kuram ise Leibenstein’in “Asgari Çaba Kuramıdır”. Bu kurama göre, fazla nüfus sonucu oluşan problemlerin çözülmesiyle birlikte iktisadi kalkınmaya bir ivme kazandırmak amacıyla asgari seviyenin üzerinde bir iktisadi kalkınma çabasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu asgari çaba sürdürülebilir kalkınma sürecini oluşturabilecektir. Dış yardımlar “Asgari Çaba Kuramının” oluşmasında etkilidir (Başak, 1977: 22). Dış yardımların, tasarruf ve sermaye problemi yaşayan gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyümeyi etkilediği görülmektedir (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 58).

Rostow’un ortaya attığı büyüme oranlarının kalıcı olarak sağlandığı iktisadi büyüme kavramındaki dikkat edilecek temel husus, gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların durdurulması durumunda, söz konusu gelişmekte olan ülkenin büyüme hızında hiçbir azalma ya da yavaşlama olmaması aksine büyüme hızının devam ettirilmesidir (Rostow, 1956: 25-48). Buradan yola çıkarak kalkınma politikasının temel hedefi, büyümenin sürdürülebilirliği yani sürekliliğidir. Dış yardımların temel amacı da budur.

“Ragnar Nurkse’ün “kısır döngü” kuramına göre tasarruflar gelirin, gelir de yatırımların fonksiyonudur. Gelirlerin düştüğü, tasarrufların düştüğü, yatırımların düştüğü ve tekrar döngü halinde gelir seviyesinin düşerek ortaya çıkardığı duruma “yoksulluk kısır döngüsü” denilmektedir. Kuramda kısır döngüyü bozmak için bir çözüm yolu olarak dış kaynakların gelişmekte olan ülkelere yönlendirilmesi bulunmuştur.

Özetleyecek olursak, açıkladığımız ekonomik büyüme kuramlarının hepsinde yatırımlara verdikleri önem, dikkat çeken ortak bir özellik olmuştur.

Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere iç tasarrufların yatırımları karşılayamaması, yatırım-tasarruf açığının oluşmasına neden olduğu için söz konusu ülkelerin yatırım yapabilmeleri için dış tasarruflara ihtiyaçları vardır. Yani bu ülkelerin yatırım yapabilmeleri dış tasarruflarla mümkün olacaktır.

Yatırımların yurt içi tasarruflarla karşılanabilmesi durumu, marjinal tasarruf eğiliminin ortalama tasarruf eğiliminden fazla olması şartı sağlandıktan bir süre sonra gerçekleşebilir. Tam olarak bu süreçte dış yardımların kalkınmayı hızlandırıcı etki yaptığı ve yatırımların arzu edilen orana gelmesine yardımcı olduğu ileri sürülmüştür. Fakat pek tabii bu durumun gerçekleşebilmesi için yardım alan ülkenin(gelişmekte olan ya da az gelişmiş) bu yardımları en etkin bir biçimde kullanması gerekmektedir. Eğer tam tersi bir durum olursa yani yardımlar etkin bir şekilde kullanılmazsa marjinal verimlilik git gide azalacaktır. Tasarruf eğiliminin artması tüketimi etkileyecektir. Tüketim harcamalarının kriz dönemlerinde de olması için dış yardımlar önemlidir. (Dilek, 2014)

Dış yardımların, yardım alan ülkelerin iktisadi kalkınmasına sağladığı katkılar değerlendirildiğinde dış yardımın önemi net bir şekilde ortaya çıkacaktır.”(Başak, 1977: 23) Fakat dünya ülkelerinin günümüzdeki durumu gösteriyor ki, az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınmaları dış yardımlar ile gerçekleştirilebilecek basit bir olay değildir. Aynı zamanda yoksulluğu sadece “kısır döngü” kavramıyla ele almak, yoksulluk probleminin temelinde bulunan sömürgecilik sisteminin ve tekeli bir yapının göz ardı edilmesine sebep olmaktadır(Arslan ve Kiper,2015: 16).

3.DIŞ YARDIMIN EKONOMİK BÜYÜME İLE İLİŞKİSİ

“Yardım alan ülkelerin yardımlardan nasıl etkilendiği, ne derece faydalandıkları araştırma konularından birisidir.

Dış yardımların hedef yani amaçlarının net bir biçimde belirlenmesi, yardımların fayda sağlamasında etkilidir. Yardım yapılan bu ülkelerin iktisadi kalkınma veya demokratikleşme yönündeki gelişmelerin ne yönde olduğu incelenmelidir.

Bu duruma örnek verecek olursak, bazı incelemeler Afrika’ya yapılan dış yardımların ihtiyaçları karşılayamadığını, tam tersine ülkeyi bağımlı hale getirdiğini ortaya koymaktadır. Afrika’ya yapılan yardımlar arttıkça hayat standartlarının daha da kötüye gittiği görülmüştür. Güney Sahra’daki Afrikalıların kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasılası 1975-2000 yılları arasında ortalama olarak %0,59’a düşmüştür. Gana, Uganda, Tanzanya gibi gelişmemiş olan ülkelerde de aynı duruma rastlanmıştır. Bazı yardım kuruluşları bu durumu dış yardımlarla çözmeye çalışmışlardır.

Bu kuruluşlar her ne kadar katkı, bağış, kredi ve projeler yolu ile yoksul ülkelere yardım etseler de bilindiği gibi pek bir başarı elde edememişlerdir. Çünkü daha önce bahsettiğimiz gibi düşük gelir, düşük verim, düşük tasarruf, düşük yatırım sebebiyle yoksulluk bir kısır döngü oluşturmuştur.”(Karagöz, 2010: 5)

Ragnar Nurkse, “Kapalı Çember Kuramında” dış yardım almalarına rağmen fakir ülkelerin içinden çıkamadığı ve harekete geçemediği durumları ele almaktadır. Nurkse’nin Kapalı Çember Kuramına göre, bahsi geçen bu fakir ülkeler yoksulluk tuzağında oldukları için fakirdirler yani yoksulluk döngüsü içerisindeyler (Karagül, 2010: 80).

Fakir ülkeleri yoksulluk döngüsünden kurtarmak için yardım yapan ülkelerin, yardım yapılan ülkenin kalkınmasına olumlu yönde etki edecek yani kalkınmasını sağlayacak şekilde yardım etmeyi amaçlamaları ve bu yardımlarda bulunurlarken kalıcı çözümlere odaklanmaları gerekmektedir.

4.LİTERATÜR TARAMASI

Dış yardımın ekonomik büyüme üzerine etkisi konulu çalışmalar farklı ekonometrik yöntemlerle analiz edilmiştir. Yapılan bu çalışmaların hangi yöntemlerle, hangi ülkeler ve hangi yıllar için yapıldığı ve sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1: Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Yapılan Çalışmalar

Uluslararası Ölçekte Yapılan Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi İle İlgili Çalışmalar		
Araştırmacılar	Model/Örnek/Dönem	Sonuçlar
Papanek (1973)	Panel Veri Analizi/ 51 Az Gelişmiş Ülke/ (1960-1970)	Az gelişmiş ülkelerin iktisadi büyümelerini dış yardımların olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.
Mosley (1980)	EKK/ 83 Düşük ve Orta Gelirli Ülke/ (1969-1977)	Düşük ve orta gelirli ülkelerin ekonomik büyümeleri ile dış yardımlar arasındaki ilişkinin anlamsız ve negatif olduğu saptanmıştır.
Dowling, Hiemenz (1983)	Panel Veri Analizi/ 52 Asya Ülkesi/ (1968- 1979)	52 Asya ülkesine, çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan ekonomik yardım-

		ların ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde etkisinin olumlu olduğu saptanmıştır.
Kormendi, Meguire, Levy (1988)	Panel Veri Analizi/ 62 Gelişmekte Olan Ülke- (1968-1981)	Dış yardımların, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkisinin pozitif olduğu saptanmıştır.
Durbarry, Gemmell, Greenaway (1998)	Panel Veri Analizi/ 68 Gelişmekte Olan Ülke/ (1970-1993)	Gelişmekte olan 68 ülkeye yapılan dış yardımların ülkele- rin ekonomik büyümesine kat- kısının pozitif olduğu saptan- mıştır.
Bailliu (2000)	Panel Veri Analizi/ Gelişmekte Olan 40 Ülke/ (1975-1995)	Gelişmekte olan 40 ülkeye çeşitli uluslararası kuruluş tara- fından yapılan iktisadi yardım- ların ülkelerin ekonomik büyü- meleri üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu saptanmıştır.
Easterly (2003)	Panel Veri Analizi/ 88 Ülke/ (1970-1997)	88 Ülkeye yapılan ekonomik yardımların, ekonomik büyü- melerini olumsuz bir şekilde etkilediği saptanmıştır.
Moreira (2003)	Panel Veri Analizi/ 48 Gelişmekte Olan Ülke/ (1970-1998)	48 Gelişmekte olan ülkelere uluslararası kuruluşlar tara- fından yapılan ekonomik yardım- ların ekonomik büyümelerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.
Puigcerver-Penalver (2007)	Panel Veri Analizi/ Avrupa Bölgeleri/ (1989-2000)	Yapısal fonların söz konusu Avrupa bölgelerinin büyümele- rine pozitif yönde etki ettiği saptanmıştır.
Beuran 2005	Panel Veri Analizi/ 25 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri/ (1990-2000)	25 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine uluslararası kuruluş- lar tarafından yapılan ekonomik yardımların, ülkelerin ekono- mik büyümelerine olumlu etki ettiği saptanmıştır.
Güner (2006)	EKK Modeli/ İrlanda, Dani- marka, Yunanistan, Portekiz, Slovakya, İspanya, Avusturya, İngiltere, Finlandiya, İsveç, GKRY, Malta, Macaristan, Polonya, Letonya, Estonya, Lit- vanya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya/ (1995-2004)/ (1999-2004)	Makroekonomik göstergelere çarpıcı bir biçimde dış yardım- ların yansımadağı, hatta ekono- mik büyüme ile aralarında negatif bir ilişki saptanmıştır.

Ederveen, Groot, Nahuis (2006)	Panel Veri Analizi/ AB'nin 13 Ülkesi/ (1960-1995)	AB'nin 13 ülkesine, yapısal fonların etki etmediği saptanmıştır. Ancak doğru kullanıldığı enstitülerde etkili olduğu tespit edilmiştir.
Karagöz (2007)	Çapraz Kesit Analizi/ 37 Yoksul Afrika Ülkesi/ (1999-2004)	GSYİH içindeki dış yardım payının fazla olduğu ülkelerde kişi başına düşen ortalama gelirin fazlasıyla düşük olduğu tespit edilmiştir.
Kösekahyaoglu, Yeğen (2010)	Granger Nedensellik Analizi/ Estonya, Macaristan, Litvanya, Slovenya, Bulgaristan, Slovakya ve Letonya/ (1963-2007)	Milli gelir ile dış yardım arasında hiçbir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.
Türkiye Ölçeğinde Yapılan Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi İle İlgili Çalışmalar		
Ulusoy, Küçükale (1996)	Granger Nedensellik Analizi/ Türkiye/ (1965-1994)	Türkiye'deki dış borçların uzun dönemdeki ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi vardır ve uygulanan nedensellik testinden dış borçların ekonomik büyümeyi negatif bir şekilde etkilediğini destekleyen sonuçlar saptanmıştır.
Yalçın (2005)	Panel Veri Analizi/ 31 Gelişmekte Olan Ülke/ (1982 – 2003)	31 Gelişmekte olan ülkeye çeşitli uluslararası kuruluş tarafından tedarik edilen dış kredilerin, iktisadi büyümelerini pozitif yönde etkilediği saptanmıştır.
Bahar (2006)	VAR-Eş Bütünleşme Testi/ Türkiye/ (1963-2004)	Türkiye'ye yapılan turizm akımlarının ekonomik büyümede pozitif etki oluşturduğu ve yapılmış olan teste göre de, değişkenlerin arasında uzun dönemde karşılıklı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.
Örnek (2008)	VAR, Granger Nedensellik Analizi/ Türkiye/ (1996:4-2006:1)	İç tasarruflar üzerinde doğrudan yatırımların pozitif, kısa vadeli sermaye girişlerinin negatif etki ettiği saptanmıştır. Aynı zamanda, kısa vadeli sermaye hareketleri ile doğrudan yatırımların mali büyümeyi olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

Bilginöglü, Aysu (2008)	EKK Yöntemi, Regresyon Analizi/ Türkiye/ (1968-2005)	Türkiye'nin dış borçlarının iktisadi büyümeyi olumsuz etkilediği ve buna bağlı olarak borç fazlası problemi olduğu saptanmıştır.
Uysal, Özer, Mucuk (2009)	VAR/ Türkiye/ (1965-2007)	Dış borçların iktisadi büyüme üzerinde negatif bir etkisinin olduğu saptanmıştır.
Yeğen (2009)	ADF, Granger Nedensellik Testi/ Türkiye, Bulgaristan, Estonya, Macaristan, Litvanya, Slovenya, Slovakya ve Letonya/ (1993-2007)	Söz konusu ülkelerin AB'ye aday oldukları ve üye oldukları sırada AB'den aldıkları yardımların, ülkelerin milli gelirlerine ve büyümelerine herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca AB'nin bu süreçlerde, ülkelerin milli gelir düzeylerini dikkate almadığı saptanmıştır.
Temiz (2010)	Granger Nedensellik Testi, Eş Bütünleşme/ Türkiye/ (1965-2009)	Reel ihracat ile iktisadi büyüme arasında kısa dönemde ihracata yönelik büyüme hipotezini desteklemeyen, uzun dönemde ise destekleyen sonuçlar saptanmıştır.
Çöğürçü, Çoban (2011)	ADF, Eş bütünleşme, EKK Yöntemi/ Türkiye/ (1980-2009)	Türkiye'nin dış borçlarının ve nüfus artışının ekonomik büyüme ile aralarında olumsuz etki olduğu saptanmıştır.
Gül, Kamacı, Konya (2012)	Eş bütünleşme, Granger Nedensellik Analizi/ Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan/ (1994-2010)	Türkiye ve 6 Türk Cumhuriyetinin uzun dönemdeki dış borçları ile büyümeleri arasında tek taraflı bir ilişki olduğu saptanmıştır.
Erataş, Başcı Nur (2013)	Panel Veri Analizi/ Türkiye, Çin, Brezilya, Hindistan, Endonezya, Güney Kore, Polonya, Meksika, Arjantin ve Güney Afrika Cumhuriyeti/ (2007-2008)	Dış borçlanma, aşırı borçluluk olgusunun oluşmasına ve buna bağlı olarak büyümeyi olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Kırcı, Çevik, Cural (2013)	Granger Nedensellik Testi/ Türkiye/ (1989-2012)	2001 Ekonomik krizinin, borçlanma ile iktisadi büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini etkilediğine dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Akıncı, Yüce Akıncı, Yılmaz (2015)	Panel Veri Analizi, Granger Nedensellik Testi/ Gelişmekte Olan ve Az Gelişmiş Ülkeler/ (2005-2011)	Terörizm olgusunun yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu ve dış yardımlarında bu negatif etkileri azalttığı saptanmıştır.
Tüzemen, Barış Tüzemen (2015)	Johansen Eş Bütünleşme Testi ve Hata Düzeltme Modeli/ Türkiye/ (1967-2013)	Değişkenler arasında, dış yardımlar ile iktisadi büyümenin doğrusal olmadığı bir ilişki saptanmıştır.

Yukarıdaki tablolarda görülüyor ki dış yardımların ekonomik büyüme üzerine etkisi konusunda tam bir fikir birliğine varılmamıştır. Bu durumda ülkelerin gelişmişlik ve ihtiyaçları doğrultusunda dış yardımların ülkeler için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

5. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmada veri seti olarak Dünya Bankası veri tabanından 1961-2014 dönemini kapsayan yıllık dış yardımlar ve büyüme kullanılmıştır.

“Çalışmada kullanılan veri setimiz aşağıdaki Tablo 2’de özet halinde verilmiştir. Çalışmadaki veriler dünya bankası veri tabanından alınmıştır.

Tablo 2: Modelde Kullanılan Veriler

Değişkenin Adı	Açıklama	Kaynak
D	Dış Yardımlar	Dünya Bankası Veri Tabanı
B	Büyüme	Dünya Bankası Veri Tabanı

Çalışmadaki verilerin tümü yıllıktır. 1961-2014 döneminde Türkiye’ye gelen dış yardımların ekonomik büyüme üzerine etkisi Granger nedensellik analizi yöntemiyle analiz edilecektir. Uygulama iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, değişkenlerin birim kök testleri yapılarak, durağanlık durumları ve entegrasyon dereceleri saptanmaktadır. İkinci aşamada ise Granger nedensellik testi uygulanmakta ve analiz sonuçları iki ayrı dönem için ayrı ayrı incelenip çalışmanın uygulama kısmı tamamlanacaktır.

Zaman serilerinin çoğu birim kök içerir (Nelson ve Plosser, 1982). Bu nedenle zaman serisinin durağanlık durumunun belirlenmesi geliştirilen birim kök testlerin kullanılıp analizin yapıp yapılmayacağını karar verilmesi için önemlidir. Durağan olmayan verilerle yapılan analizlerde sahte regresyon sorunu ortaya çıkar. Sahte regresyon sorunu birçok standart hipotez testinin geçersiz olmasına sebep olur. Çünkü bu durum yüksek test istatistiklerinin hesaplanmasına yol açar.

Zaman serileri ile yapılan bir incelemede ilk aşama durağanlık testlerinin yapılmasıdır. Serilerin durağanlığının sınaması amacıyla (Dickey ve Fuller, 1981) ve (Phillips ve Perron, 1988) tarafından testler geliştirilmiştir ve bu çalışmada bu iki test kullanılmaktadır. Durağanlık testleri için kullanılan Augmented Dickey-Fuller ve Philips-Perron denklemleri aşağıdaki gibidir.

$$\Delta y_t = \phi + \beta t + (\rho - 1)y_{t-1} + \sum_{j=1}^k \gamma_j \Delta y_{t-j} + \epsilon_t \quad (1)$$

$$y_t = \phi + \beta (t - T/2) + \rho y_{t-1} + u_t \quad (2)$$

(1) numaralı denklem ve (2) numaralı denklem de yt ilgili değişkeni, Δ birinci fark operatörünü ve Φ , β , ρ ve γ modelde kullanılan parametreleri ve t lineer zaman trendi temsil etmektedir. Denklem (1)'de mevcut olan k parametresi uygun gecikme olarak bilinmektedir ve bu değer in büyüklüğü Akaike veya Schwarz bilgi kriterlerine göre belirlenir. ADF testi değişkenin durağan olmadığı boş hipotez ($H_0 : \rho - 1 = 0$) ve alternatif hipotez ($H_1 : \rho - 1 < 0$) ile kurulmuştur. Denklem (2)'de T gözlem sayısını göstermektedir. Ancak bu testin boş hipotezi ($H_0 : \rho = 1$) ve alternatif hipotezi ($H_1 : \rho < 1$) olarak kurulmuştur. ADF ve PP testleri için (Davidson ve MacKinnon, 1993) kritik değerler kullanılmaktadır.”(Kesgingöz ve Karataş, 2016:597-610).

6.UYGULAMA SONUÇLARI

Dış yardımlar ve Ekonomik büyüme için ADF ve PP birim kök testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	ADF/Sabit	ADF/Sabit ve Trendli	PP/ Sabit	PP/ Sabit ve Trendli
Büyüme	-7.865042*	-7.742936*	-7.864344*	-7.744852*
Yardım	-7.222129*	-7.156352*	-7.222129*	-7.156356*

*:ADF ve PP %1 değeri için anlamlıdır.

Tablo 3'te görüleceği gibi değişkenler seviyede durağandır. Durağanlık sağlandıktan sonra Nedensellik Analizine geçilir. Tablo 4'te nedensellik analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: Granger Nedensellik Testi

HİPOTEZ	GÖZLEM	F İSTATİSTİĞİ	OLASILIK
Yardım büyümenin nedeni değildir.	52	0.03347	0.9671
Büyüme yardımın nedeni değildir.	52	2.66808	0.0799

Yukarıdaki Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre; büyüme ile yardım arasında bir Granger Nedensellik ilişkisi vardır. Büyüme, dış yardımın nedenidir ve dış yardımı etkilemektedir. Büyüme olursa dış yardım artar.

7.SONUÇ

Dış yardımlar ekonomik büyümeye olumlu yönde etki etmektedir. Araştırmada yer verilen çalışmalar da bu sonucu destekler niteliktedir. Ancak farklı sonuçlara da rastlanmıştır. Bu sebeple dış yardımların ekonomik büyüme üzerine etkisi çeşitli yönleriyle araştırılmıştır ve Türkiye örneği üzerinde durulmuştur. Dünya Bankası veri tabanından 1961-2014 yılları arasındaki veri seti alınarak yapılan Birim Kök Testi ve Granger Nedensellik Testi sonucunda büyüme ile yardım arasında bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Büyümenin gerçekleşmesiyle kişi başına düşen gelir artar. Gelişmiş ülkelerde gelirin artması dış yardımları da artırır. Sonuç olarak, büyüme dış yardımın nedenidir ve dış yardımı etkilemektedir. Büyüme olursa dış yardım artar.

Kaynakça

Akça, Hasan ve Esengün, Kemal (2004), “Dış Yardımlar: Algılanışı, Nedenleri ve Sonuçları”, **Standard Ekonomik ve Teknik Dergi**, 509, 82-86.

Akçay, Engin (2012), “Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları”, **Turgut Özal Üniversitesi Yayınları**, Ankara, 24-155.

Akıncı, Merter; Yüce Akıncı, Gönül ve Yılmaz, Ömer (2015), “Terörizmin Doğrudan ve Dolaylı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Dış Yardımlar Ne Kadar Telafi Edici?”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 1, 1 – 33.

Arslan, Erdal ve Kiper, Kerem (2015), “Dış Yardım Nedir? Niçin Yapılır?”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**,34, 16.

Bahar, Ozan (2006), “Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı” **Yönetim ve Ekonomi**,2, 1-14.

Bailliu, Jeannine (2000) ”Private Capital Flows, Financial Development, and Economic Growth in Developing Countries”, **Bank of Canada Working Paper**, 1, 1.

Başak, Zafer (1977), “Dış Yardım ve Ekonomik Etkileri: Türkiye 1960-1970”, **Hacettepe Üniversitesi Yayınları**, Ankara, c-16, 20-23.

Beuran, Monica (2005), “Foreign Aid Effectiveness in Transition Economies”, <http://cerdi.org/uploads/sfCmsContent/html/199/Beuran.pdf>

Bilginoğlu, Mehmet Ali ve Aysu, Ahmet (2008), ”Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 31, 1-23.

Çöğürçü, İclal ve Çoban, Orhan (2011), “Dış Borç Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1980-2009)”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 13 (21), 133-149.

Davidson, R. ve Mackinnon, J. G. (1993), “Estimation and Inference in Econometrics”. **Oxford: Oxford University Press.**

Dickey, D. ve Fuller, W. (1981), “Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*”, 49(4), 1057–72.

Dilek, S.(2014). “Economic Approach to Consumption in the Process of Global Crisis: 2007–2009 Period”, *Managerial Issues in Finance and Banking*, 77-86

Domar, Evsey (1946), “Capital Expansion, Rate Of Growth And Employment”, **Econometrica**,14(2), 137-147.

Dowling, John, Malcolm ve Hiemenz, Ulrich (1983), “Aid, Savings and Growth in the Asian Region”, **The Developing Economies**, 1, 2.

Durberry, Ramesh; Gemmell, Norman ve Greenaway, David (1998), “New Evidence on the Impact of Foreign Aid on Economic Growth”, **The University of Nottingham**, 8, 2.

Easterly, William (2003), “Can Foreign Aid Buy Growth?”, **Journal of Economic Perspectives**, 3, 1.

Ederveen, Sjef; Groot, Henri L.F. ve Nahuis, Richard (2006) “Fertile Soil for Structural Funds? A Panel Data Analysis of The Conditional Effectiveness of European Cohesion Policy”, **CPB Discussion Paper**, 1, 17-42.

Erataş, Filiz ve Başcı Nur, Hayriye (2013), “Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: “Yükselen Piyasa Ekonomileri” Örneği”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi**, 2, 207-230.

Evgin, Tülay (2000), “Dünden Bugüne Borçlarımız”, **Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü**, Araştırma-İnceleme Dizisi, Ankara, 26, 1-2.

Gül, Ekrem; Kamacı, Ahmet ve Konya, Serkan (2012), “Dış Borcun Büyüme Üzerine Etkileri: Orta Asya Cumhuriyetleri ve Türkiye Örneği”, **Büyüme ve Gelişme**, 2, 69-174.

Güner, Ümit (2006), “Avrupa Birliği’nin Mali Yardımları ve Ekonomik Büyümeye Etkisi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Harrod, Roy Forbes (1939), “An Essay in Dynamic Theory”, **The Economic Journal**, 193(43), 14-43.

Karagöz, Ferda (2010), “Yoksulluk Tuzağı ve Dış Yardım: Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 4, 5-11.

Karagöz, Ferda (2007), “Yoksullukla Mücadelede Dış Yardımın Etkinliği”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1-129.

Karagül, Mehmet (2010), “Tehdit ve Fırsatlarıyla Dünya Ekonomisi”, **Nobel Akademik Yayıncılık**, İstanbul, 80.

Kesgingöz, Hayrettin ve Karataş, Ali Rauf (2016), “Yabancı Sermaye Yatırımları ile Cari İşlemler Açığı İlişkisi ve Cari İşlemler Açığı İçin Politika Önerileri”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 3, 597-610.

Kırcı Çevik, Nüket ve Cural, Mehmet (2013), “İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1989-2012 Dönemi Türkiye Örneği”, **Maliye Dergisi**, 165, 115-139.

Kormendi, Roger; Meguire, Philip ve Levy, Victor (1988), “Aid, Investment and Economic Growth in Developing Countries”, 1-33.

Kösekahyaoğlu, Levent ve Yeğen, İkbâl (2010), “AB Mali Yardımları ve Büyüme İlişkisi: Türkiye ve Yeni AB Üyeleri Üzerine Bir Nedensellik Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2, 27-42.

Moreira, Sandrina Berthault (2003), “Evaluating the Impact of Foreign Aid on Economic Growth: A Cross-Country Study (1970-1998)”, **15th Annual Meeting on Socio-Economic France**, 1.

Mosley, Paul (1980) “Aid, Savings and Growth Revisited.”, **Bulletin of Oxford Institute of Economics and Statistics**, 2, 79-95.

Nelson, C. R. ve Plosser, C. R. (1982), “Trends and Random Walks in Macroeconomic Time Series, Journal of Monetary Economics”, 10(2), 139–162. [http://doi.org/10.1016/0304-3932\(82\)90012-5](http://doi.org/10.1016/0304-3932(82)90012-5).

Örnek, İbrahim (2008), “Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Papanek, Gustav (1973), “Aid, Foreign Private Investment, Savings, and Growth in Less Developed Countries.”, **Journal of Political Economy**, 1, 120-130.

Puigcerver-Peñalver, Mari Carmen (2007), “The Impact of Structural Funds Policy on European Regions’ Growth. A Theoretical and Empirical Approach”, **The European Journal of Comparative Economics**, 2, 179-208.

Rostow, Walt Whitman (1956), “The Take-Off Into Self-Sustaining Growth”, **The Economic Journal**, 66(261), 25-48.

Saray, Gizem (2014), ”Dış Yardımlar: Türkiye Örneği” Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1-64.

Sogge, David (2003), “**Kaşık ve Kepçe**”, Çitlembik Yayınları, İstanbul.

Temiz, Dilek (2010), “Türkiye’de Reel İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: 1965-2009 Dönemi”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1-2, 71-82.

TİKA (2003), “Dış Yardımların Düzenlenmesi: Seçilmiş Ülke Uygulamaları 2011/2012”, Ankara, 13-14.

Tüzemen, Samet ve Barış Tüzemen, Özge (2015), “Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8, 58-71.

Ulusoy, Ahmet ve Küçükkale, Yakup (1996), “Türkiye’de Dış Borçların İktisadi Büyüme ve Enflasyon Üzerine Etkisi: Granger Nedensellik Testi”, **Ekonomik Yaklaşım**, 21, 13-25.

Uysal, Doğan; Özer, Hüseyin ve Mucuk, Mehmet (2009), “Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1965-2007)”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4, 161.

Üçkuş, Özgür ve Kendirci, Bilal (2012), “Teoriden Uygulamaya Dış Yardım”, **Sayıştay Dergisi**, 86, 57-77.

Yalçın, Ebru (2005), “İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir Çalışma Uzmanlık Yeterlilik Tezi”, **TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü**, Ankara, 8.

Yeğen, İkbâl (2009), “AB Mali Yardımları ve AB’nin Yeni Üye Ülkeleriyle Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 1-157.

Extended Abstract

Foreign aid is a positive impact on economic growth. Where the work of the research also supports this conclusion. However, different results were also found. For this reason, the impact of foreign aid on economic growth has been investigated in various aspects and focused on the case of Turkey. World Bank database made on the basis of the data set between the years 1961-2014 in the Unit Root Tests and Granger Causality Test results have revealed that there is a relationship between aid and growth. It increases with a growth of per capita income. The increase in foreign aid increases in revenue in developed countries. As a result, the cause of the growing influence of foreign aid and foreign aid. Growth increases if foreign aid.